

LEBRIS

We know
books

Ortodoxie și false credințe

Cum să afli calea către Hristos

ANDREW STEPHEN DAMICK

Traducere din limba engleză și note de
DRAGOȘ DÂSCĂ ȘI PR. LUCIAN FILIP

Colecția *Apologetica*

Seria *Studii*

5

Carte tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA

Iași, 2022

Cuprins

Cuvânt înainte	15
Prefață la ediția revizuită	19
Prefață la prima ediție	27
Introducere: DOGMA CONTEAZĂ	31
Chestiunea adevărului	33
Scopul religiei	36
Importanța adevărului	38
Despre câțiva termeni tehnici	40
Scurtă privire asupra istoriei creștinismului	42
Capitolul I: ORTODOXIE, FALSE CREDINȚE, EREZIE ȘI ISTORIE	45
Concepția Bisericii Ortodoxe despre neortodocși	45
Fundamentele învățăturii creștine ortodoxe	50
<i>Sfânta Treime</i>	50
<i>Iisus Hristos</i>	50
<i>Mântuirea și Biserica</i>	51
Principalele erezii istorice	52
Capitolul II: ROMANO-CATOLICISMUL	61
A născut Marea Schismă o nouă religie?	61
Marea Schismă	62
Diferențe de viziune	64
<i>Dezvoltarea doctrinei</i>	64
<i>Credință și rațiune</i>	66
<i>Spiritualitate</i>	68
Dogmele papale	70
<i>Supremația papală</i>	70
<i>Infailibilitatea papală</i>	77
Un alt Dumnezeu?	80
<i>Filioque</i>	80

<i>Simplitatea divină absolută</i>	83
<i>Harul creat</i>	86
Mântuirea	88
<i>Mântuirea necatolicilor</i>	88
<i>Păcatul originar</i>	90
<i>Imaculata concepție</i>	93
<i>Meritul și satisfacția</i>	95
<i>Purgatoriul și indulgențele</i>	99
Validitatea sacramentală	103
Aproiați, dar în continuare îndepărtați:	
teologie, aspecte liturgice. Reunirea	108
 Capitolul III: REFORMA MAGISTERIALĂ	113
Sfârșitul Europei romano-catolice	113
Cele cinci Sola	114
<i>Sola Scriptura</i>	115
<i>Sola fide</i>	123
<i>Sola gratia</i>	127
<i>Solus Christus</i>	129
<i>Soli Deo gloria</i>	130
Denominații născute din Reforma magisterială	132
Luteranismul	132
Bisericile reformatate	136
<i>Calvinismul</i>	136
<i>Zwinglianismul</i>	142
<i>Arminianismul</i>	143
Anglicanismul și moștenitorii săi	144
<i>Metodismul</i>	147
Teren comun: perspectiva unei uniri posibile	148
 Capitolul IV: REFORMA RADICALĂ	153
Sfârșitul ecleziologiei	153
<i>Pietismul</i>	156
<i>Antinomianismul</i>	159
<i>Scriptură și tradiție</i>	160
<i>Anticlericalism și antisacramentalism</i>	163
<i>„Botezul credincioșilor”</i>	165
<i>Marea Apostazie</i>	167

<i>Biserica nevăzută</i>	171
<i>Respingerea învățăturilor creștine fundamentale</i>	173
Familii și mișcări denominaționale	175
<i>Anabapțiștii</i>	175
Menoniții	175
Comunitatea amish	175
<i>Moravii</i>	177
<i>Puritanii</i>	179
<i>Quakerii și Tremurătorii</i>	180
<i>Bapțiștii</i>	182
Puncte comune	183
Capitolul V: EVANGHELISM ȘI REVIVALISM	187
Sfârșitul liturghiei	187
Marile Treziri	189
Noii gnostici?	192
<i>Individualism</i>	195
<i>Credința înseamnă cunoaștere?</i>	201
<i>Dualismul</i>	204
<i>Escapism</i>	209
<i>Experiență și entuziasm</i>	213
Familii și mișcări denominaționale	216
<i>Restauraționismul</i>	217
<i>Adventismul</i>	220
<i>Mișcarea Sfînteniei</i>	222
<i>Dispensaționalismul</i>	224
<i>Liberalism și fundamentalism</i>	226
<i>Mișcarea mega-bisericeilor</i>	227
Viitorul protestantismului evanghelic	229
<i>Biserica emergentă</i>	230
<i>Mișcarea misională</i>	232
<i>Noul calvinism: tânăr, neliniștit și... reformat</i>	234
Viitorul străvechi: <i>asimilarea Sfintei Tradiții de protestanții evanghelici</i>	236
Concluzii	240
Capitolul VI: PENTICOSTALISMUL	243
Ploaia târzie	243

Mișcarea Sfințeniei și originile penticostalismului	244
„Un puternic val al mântuirii”	250
<i>Mișcarea Credința Apostolică</i>	251
<i>Trezirea de pe Strada Azusa: răspândirea penticostalismului</i> ...	256
Mișcarea harismatică	261
Al treilea val al penticostalismului	265
Mișcarea Cuvântul Credinței	268
<i>„Bunicul” Mișcării Cuvântul Credinței</i>	270
<i>Vindecarea prin credință devine dominantă</i>	271
<i>Mișcarea Cuvântul Credinței capătă formă</i>	273
<i>Evangelhia prosperității</i>	278
Practici, concepte și caracteristici ale penticostalismului	280
<i>A doua Cincizecime</i>	281
<i>Vorbirea în limbi</i>	283
<i>Vindecarea prin credință</i>	287
<i>Profeția</i>	291
<i>Ungerea</i>	293
<i>Spectacol și celebritate</i>	294
<i>Nu-l atingeți pe unsul Domnului!</i>	295
Este posibil? Penticostalii și Ortodoxia	298
 Capitolul VII: CREȘTINII MAI PUȚIN PREDOMINANȚI	301
O mulțime de dumnezei, o mulțime de hristoși	301
Universalismul unitarian	303
Gruparea Swedenborg (Noua Biserică)	308
Mormonismul	312
Cristadelfienii	322
Știința Creștină	326
Biserica Unității	329
Martorii lui Iehova	330
Advențiștii davidieni ai celei de-a Șaptea Zi, Filiala davidienilor și Conferința Generală a Bisericii lui Dumnezeu	336
Armstrongismul (Biserica lui Dumnezeu din Întreaga Lume)	339
Calea Internațională	343
Biserica Unificării (Mooniștii)	346
Familia Internațională	351
Un curs despre minuni	355
Concluzii	357

Capitolul VIII: RELIGII NECREȘTINE	359
Multe căi, multe destinații	359
Iudaismul	361
Islamul	365
Druzii, alaiuții și aleviții	372
Zoroastrismul	374
Mandeismul	377
Yazdanismul: yazidiții și yarsanii	379
Credința Bahá'í	382
Hinduismul	384
Budismul	388
Jainismul	391
Sikhismul	394
Șintoismul și celelalte animisme	395
Cao Dai	398
Religiile contemporane occidentale	400
<i>Santeria</i>	401
<i>Rastafarismul</i>	402
<i>Neognosticismul</i>	404
<i>Neopăgânismul și Wicca</i>	405
<i>Scientologia</i>	407
Culte de marfă	410
Concluzii	412
 Epilog: RELAȚIILE CU NEORTODOCȘII	415
 Anexa 1: ATEISM ȘI AGNOSTICISM	427
Anexa 2: CUM ȘI DE CE AM DEVENIT CREȘTIN ORTODOX	431
Anexa 3: SCURT ÎNDRUMAR ORTODOX	445
Anexa 4: SCURT ÎNDRUMAR DESPRE EREZII	447
 Bibliografie	449
Indice general	457

Capitolul I

ORTODOXIE, FALSE CREDINȚE, EREZIE ȘI ISTORIE

CONCEPȚIA BISERICII ORTODOXE DESPRE NEORTODOCȘI

Din perspectiva teologiei ortodoxe este important să nu teologhisim în afara Bisericii. Adică, deși avem o teologie foarte detaliată despre ce înseamnă să fii creștin ortodox, nu avem o teologie despre ce înseamnă a *nu* fi ortodox. Nu avem decât o concepție cu caracter general despre ce înseamnă să fii osândit. Dar osândirea nu este sinonimă cu a fi neortodox. Dumnezeu nu ne-a spus vreodată care este statutul spiritual al neortodocșilor, ci doar a vorbit în termeni deosebit de generali care nu pot fi aplicați în mod fiabil unor persoane specifice. Nu vom găsi această teologie în Scriptură, în scrierile Părinților sau în slujbele liturgice. Tot ce ni s-a dat este Calea. (*Calea* este una dintre cele mai vechi denumiri ale creștinismului.)

Prin urmare, putem lua aminte la o anumită doctrină sau o practică și putem spune: „Aceasta nu este Calea”. Dar nu putem spune: „Toți care ați îmbrățișat această erezie sunteți osândiți pentru totdeauna”. Nu știm asta. Putem spune: „Această doctrină duce la osândă”, dar nu: „Oricine învață această doctrină este cu siguranță osândit”, și mai ales nu: „Deoarece *tu* propovăduiești acea învățătură, ești osândit”. Nici solemnele anateme sinodale (blesteme) pronunțate împotriva ereticilor istorici nu merg atât de departe încât să-i declare osândiți.

Creștinii ortodocși cred că Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, este Calea (Ioan 14, 6) și că El a întemeiat o comunitate istorică concretă, Biserica, în care cei care-I urmează trăiesc viața pe care

El le-a dat-o prin lucrarea Apostolilor. Mai mult, credem că Biserica Ortodoxă este în mod unic acea Biserică cea Una, că Hristos nu a întemeiat confesiuni sau o mișcare numită „creștinism” și că despărțirea creștinilor este un păcat împotriva iubirii și împotriva lui Dumnezeu. Din punct de vedere istoric, aproape toate grupările creștine au crezut ceva asemănător despre sine și au crezut, de asemenea, că alți creștini au greșit cel puțin în unele aspecte de doctrină și practică, astfel încât ortodocșii nu sunt singurii care cred că Biserica lor este Biserica cea Una.

Religiile nu sunt toate la fel. Nu toți se închină la același „Dumnezeu”. Această remarcă ar trebui să fie evidentă pentru cei care cercetează religia anumitor persoane care propovăduiesc convingerile lor religioase. Totuși, în același timp, putem recunoaște că există un sâmbure de adevăr în toate religiile și filosofii. Sfântul Iustin Martirul, în secolul II, a numit această realitate *spermatikos logos*, „Logosul în formă de sămânță”. Logosul sau „Cuvântul” este Iisus Hristos (Ioan 1, 1-16), iar Sfântul Iustin credea că toate sistemele de credințe aveau în ele semințele revelației Sale. Deoarece toți oamenii sunt creați după chipul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, ei nu pot să trăiască în înșelare tot timpul.

Când discut diferențele dintre Ortodoxie și alte religii, de multe ori prefer să mă refer la acele alte credințe ca fiind mai degrabă „incomplete”, decât mincinoase. Într-adevăr, de obicei au elemente false, dar este mai bine să ne concentrăm în primul rând pe ceea ce este adevărat și să arătăm cum acest puțin adevăr din învățătura lor duce la Ortodoxie, plinătatea revelației lui Dumnezeu către omenire.

Această recunoaștere a adevărului în alte religii este ceea ce a dus la abordarea tradițională ortodoxă a primirii convertiților. Unii sunt botezați și mirunși (cofirmăți), unii sunt doar mirunși, în timp ce alții sunt primiți doar prin mărturisirea de credință și spovedanie, toate opțiunile având drept punct de plecare asemănarea cu Ortodoxia a botezului și credinței confesiunii pe care convertitul o părăsește. Această varietate în practică este atestată încă din secolul IV de Sfântul Vasile cel Mare, care vorbește oarecum pe larg într-o scrisoare către Cuviosul Amfilohie despre modul în care diferitele tipuri de credincioși heterodocși trebuie primiți în Biserică. Această recunoaștere parțială a creștinătății

unor credincioși neortodocși a fost inserată în canoanele Bisericii și a devenit, mai mult sau mai puțin, standard în istoria bisericească, dar este aplicată în principal atunci când eterodocșii doresc să se alăture Bisericii.

Mulți ortodocși cunosc acest citat celebru al lui Paul Evdokimov, un teolog ortodox din secolul XX: „Știm unde este Biserica; nu este al nostru a judeca și a spune unde nu este Biserica.” Analizând acest citat putem cugeta în mod folositor la această întrebare. Astfel, putem înțelege că există cu adevărat două chestiuni diferite atunci când ortodocșii se referă la neortodocși: statutul *persoanelor* individuale care au convingeri heterodoxe și statutul *organizațiilor* care îmbrățișează învățăturile heterodoxe.

Din punct de vedere ortodox, toate instituțiile creștine și ne-creștine care nu sunt ortodoxe nu sunt Biserica. Biserica este o comunitate istorică concretă întemeiată de Iisus Hristos prin Apostolii Săi, care ființează de două milenii într-o comunitate reală. De aceea putem spune unde este Biserica. În Emaus, Pennsylvania, acolo unde locuiesc, Biserica se adună într-un singur loc care are o adresă specifică. Și, desigur, Biserica din Emaus este formată din toți acei oameni care aparțin acelei comunități. La întrebarea unde este Biserica în această viață pământească se poate răspunde empiric.

Citatul din Evdokimov exprimă, de asemenea, dificultatea de a desemna exact hotarele bisericești, mai ales atunci când există întreruperi în comuniune. Dacă există o întrerupere temporară a comuniunii (cum se întâmplă uneori între Bisericile Ortodoxe), oare o parte aflată în dispută este Biserica, iar cealaltă parte nu? Ce se întâmplă dacă ambele părți rămân în comuniune cu celelalte? Este posibilă întreruperea comuniunii doar *în* Biserică sau numai *de* Biserică? În ce moment ne putem da seama când, într-o schismă, una dintre părți se află cu adevărat în afara Bisericii? Nu avem răspunsuri clare la aceste întrebări. Se pare că există tendința unui consens în ceea ce privește anumite confesiuni, cum ar fi bisericile protestante, dar consensul nu este la fel de clar în privința altora, cum ar fi Biserica Romano-Catolică. În ceea ce privește Roma în special, puteți găsi ortodocși care vor spune că Roma se află cu siguranță în afara Bisericii. Cu toate acestea, alții vor recunoaște că există o schismă, dar că nu este clar dacă asta înseamnă că romano-catolicii nu mai fac parte din Biserică.

Întrebarea devine mai subtilă când discutăm despre persoane individuale. În privința fiecărui om, indiferent dacă este sau nu este membru oficial al Bisericii Ortodoxe în această viață, întrebarea critică este dacă va fi membru al Bisericii *în viața care va urma după înviere*. Sunt sigur că există oameni care sunt în prezent formal ortodocși, dar care nu vor fi astfel când vor păși în veșnicie. Totodată, sunt sigur că există oameni care se află astăzi în afara acelor hotare formale, dar care se vor afla în lăuntrul lor după înviere.

Strălucitul teolog Georges Florovsky (1893-1979) a formulat o concepție pertinentă despre creștinii care nu sunt ortodocși. El a spus că între toți cei care cred în Iisus Hristos ca Dumnezeu și Mântuitor există o adevărată legătură ontologică (adică o legătură în însăși ființa noastră). Dar el a susținut, de asemenea, că schisma are o calitate ontologică și că acel sentiment că creștinii sunt „frați separați” trebuie să pună accent atât pe realitatea despărțirii noastre, cât și pe faptul că suntem frați. Deși nu rezolvă ambiguitățile, această viziune mi se pare cea mai potrivită.

Când vine vorba despre persoane individuale, singurele despre care *știm* că sunt neîncetat ortodoxe – în veșnicie – sunt sfinții. Sfinții sunt oamenii despre care știm că „au învins”. Trăim în speranță, nu într-o certitudine rațională absolută. (Și merită subliniat aici că nici cultele creștine care propovăduiesc un fel de certitudine absolută nu oferă mijloace perfecte pentru a fi sigur. De exemplu, oare un calvin știe cu siguranță că este unul dintre aleși? Există „semne ale alegerii”, dar chiar și acelea sunt cam neclare. Și de unde știe că acele semne sunt cele potrivite?)

Caracterizarea creștinismului ca *speranță* nu înseamnă că trebuie să trăim în anxietate, întrebându-ne dacă putem vreodată „ști” cu adevărat dacă ne aflăm „înăuntru” sau „afară”. Este ca și cum ai fi căsătorit – relația se schimbă și evoluează întotdeauna, dar este construită pe o temelie. Sunt zile bune și zile rele. Există întotdeauna posibilitatea unei mai mari profunzimi și unități, dar și a dizolvării și a separării. Este o relație dinamică, nu o stare statică. Așa cum sperăm pentru noi înșine, sperăm și pentru neortodocși că vor îmbrățișa Biserica Ortodoxă în această viață; dar dacă nu o fac, sperăm că atunci când li se va prezenta deplinăta-tea revelației lui Iisus Hristos în trecerea în viața viitoare, Îl vor îmbrățișa în acea trecere. Spunem că nu există mântuire în afara

Bisericii, dar, în cele din urmă, răspunsul la întrebarea „cine se află în Biserică” este amânat până la sfârșitul timpului. Am cunoscut mai mulți convertiți la credința ortodoxă care au spus despre părinții lor creștini eterodocși după ce au murit: „Cred că sunt ortodocși acum”.

Prin urmare, deși afirmăm cu siguranță că învățăturile eretice sunt primejdioase pentru viața duhovnicească, nu este al nostru să judecăm o persoană anume din perspectiva modului în care această primejdie îl afectează *pe el în special*. Nu știm aceasta, deoarece niciunul dintre noi nu poate privi în inima altcuiva. Totuși, pentru că creștinul ortodox crede că Ortodoxia reprezintă plinătatea credinței creștine, el este chemat de Dumnezeu să-și împărtășească credința cu ceilalți, să-i invite să trăiască aceeași plenitudine și să fie transfigurat de ea.

Este esențial ca toate aceste discuții, rămânând neclintiți în ceea ce este adevărat și drept, să fie purtate cu smerenie. Evanghelistul ortodox nu trebuie să spună: „Am dreptate și tu greșești”, pentru că, la urma urmei, el se consideră „cel dintâi dintre păcătoși” (cf. I Timotei 1, 15) de fiecare dată când primește Împărtășania. Faptul că credința creștină ortodoxă este adevărată în mod unic, nu este meritul niciunei persoane aparținând confesiunii creștine ortodoxe. Ortodocșii nu au inventat-o și niciunul dintre ei nu poate să o trăiască așa cum ar trebui, pentru că suntem păcătoși.

Astfel, Biserica Ortodoxă își proclamă moștenirea cu smerenie, nu cu mândrie: ea este Biserica creștină inițială, cea întemeiată de Hristos – moștenire exprimată și atestată de istorie. Uneori îmi place să spun: „Credința ortodoxă este cea adevărată, dar nu datorită mie.”

FUNDAMENTELE ÎNVĂȚĂTURII CREȘTINE ORTODOXE

Pentru a putea discerne în mod clar doctrina heterodoxă, trebuie să clarificăm fundamentele învățaturii ortodoxe. Ceea ce urmează este un fel de extindere a crezului niceo-constantinopolitan, un rezumat a ceea ce cred creștinii ortodocși.

Sfânta Treime

- * Există un singur Dumnezeu care a creat toate lucrurile din nimic.
- * Dumnezeu este necreat, existând înaintea tuturor celor create, chiar și a timpului însuși.
- * Dumnezeu este Trei Persoane (Ipostasuri) divine care sunt Una în ființă sau deoființă (*homoousios*).
- * Cele Trei Persoane ale Treimii sunt absolut egale în dumnezeire, putere, cinste și veșnicie.
- * Fiecare Persoană a Treimii împărtășește tot ceea ce înseamnă a fi Dumnezeu cu Celelalte două, dar nu împărtășește cu Celelalte două ceva din ceea ce înseamnă a fi acea Persoană. Nu există nimic pe care două Persoane să-l aibă în comun fără ca a treia Persoană să nu-l aibă.
- * Izvorul din veșnicie al Dumnezeirii este Tatăl, din Care Fiul este născut și Duhul Sfânt purcede.
- * Dumnezeu este ființă și energii. Dumnezeu este absolut transcendent și cu neputință de cunoscut în ființa Sa, dar este immanent și cognoscibil în energiile [lucrările] Sale. Harul este un alt termen pentru energiile lui Dumnezeu.

Iisus Hristos

- * Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, a doua Persoană a Treimii.
- * Iisus Hristos este într-un totu divin în virtutea faptului că este Fiul lui Dumnezeu, născut înainte de toți vecii. El este deoființă sau consubstanțial (*homoousios*) cu Tatăl.

- * Iisus Hristos este într-un tot om fiindcă este fiul Fecioarei Maria, născut în timp de ea și întrupat din ea și de la Duhul Sfânt. El este deoființă sau consubstanțial (*homooousios*) cu întreaga omenire.
- * Iisus Hristos este o singură Persoană (*hypostasis*) în două firi, cea divină și cea omenească. Această uniune este singura unire *ipostatică* autentică.
- * Iisus este Mesia profețit în Scripturile ebraice (Vechiul Testament).
- * Iisus Hristos S-a născut, a crescut, a învățat și a tălmăduit, a fost răstignit și a murit pe Cruce, apoi a înviat din morți în a treia zi.

Mântuirea și Biserica

- * Există o singură Biserică, Biserica Ortodoxă.
- * Biserica este Trupul lui Hristos, un organism divino-omenesc, în care Hristos este principalul mădular și singurul Cap.
- * Mântuirea se săvârșește în și prin Biserică.
- * Mântuirea înseamnă *theosis*, a fi îndumnezeit, adică unirea (dar nu contopirea) cu Dumnezeu și a deveni tot mai asemănători cu El, devenind prin har ceea ce Hristos este prin fire, ca fii adoptivi ai lui Dumnezeu. Mântuirea este participarea la energiile lui Dumnezeu, fiind „părtași la dumnezeiasca fire” (II Petru 1, 4), dar nu a fi părtași la ființa Lui. Acest proces se extinde în veșnicie, pentru că Dumnezeu este infinit. Alte modele pentru înțelegerea mântuirii găsim și în Scriptură, și în tradiția ortodoxă.
- * Mântuirea ne izbăvește nu numai de vinovăția păcatului, ci chiar de puterea păcatului și a morții. Nu este doar o schimbare a statutului „juridic”, ci o schimbare în ființa reală.
- * Mântuirea este posibilă numai prin puterea lui Dumnezeu, cu împreună-lucrarea omului – „în har... prin credință” (Efeseni 2, 8). Această împreună-lucrare se numește *sinergie*. Dumnezeu prețuiește liberul arbitru pe care l-a dăruit omului, astfel că, dacă omul își încetează împreună-lucrarea, harul lui Dumnezeu devine nelucrător. Împreună-lucrarea